

//Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / [гол. ред. С. Д. Максименко]. Харків : КЦ ФОР Іванової М.А., 2019. Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. Вип. 15. С. 136–149.

<http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v4/i15/12.pdf>

УДК 316.752,159.923.2 – 053.4

**ПРОЯВИ РЕГУЛЯТИВНОЇ ДІЇ ЦІННОСТЕЙ У ДІЯЛЬНОСТІ
СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ**

Соловйова Л. І.

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник

лабораторії психології дошкільника,

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

[orcid.org/ 0000-0003-3584-9779](https://orcid.org/0000-0003-3584-9779)

У статті представлено результати експериментального вивчення функціонування термінальних та інструментальних цінностей як регуляторів діяльності дітей старшого дошкільного віку у закладах дошкільної освіти. Досліджено прояви ціннісної регуляції в діяльності дошкільників, організованій за власною ініціативою дітей, зокрема у сюжетно-рольовій грі та іншій самостійній творчій діяльності. Визначено рейтинг цінностей у вільній діяльності старших дошкільників. Встановлено, що найбільш дієвими для 6-7-річних дітей були такі цінності-цілі: «щастя», «сім'я», та такі цінності-засоби: «цілеспрямованість», «творчість», «впевненість», «самостійність». Охарактеризовано прояви регулятивної дії рейтингових цінностей.

Ключові слова: цінності, термінальні цінності, інструментальні цінності, ціннісна регуляція, привласнення цінностей, дитина старшого дошкільного віку.

Соловьёва Л. И. Проявления регулятивного действия ценностей в деятельности старших дошкольников.

В статье представлены результаты экспериментального изучения функционирования терминальных и инструментальных ценностей как регуляторов деятельности детей старшего дошкольного возраста в учреждениях дошкольного образования. Исследовано проявления ценностной регуляции в деятельности дошкольников, организованной по собственной инициативе детей, в частности в сюжетно-ролевой игре и другой самостоятельной творческой деятельности. Определен рейтинг ценностей в свободной деятельности старших дошкольников. Установлено, что наиболее действенными для 6-7-летних детей были такие ценности-цели: «счастье», «семья», и такие ценности-средства: «целеустремленность», «творчество», «уверенность», «самостоятельность». Охарактеризовано проявления регулятивного действия рейтинговых ценностей.

Ключевые слова: *ценности, терминальные ценности, инструментальные ценности, ценностная регуляция, присвоение ценностей, ребенок старшего дошкольного возраста.*

Soloviova L.I. Manifestations of the regulatory effect of values in the activities of senior preschool children.

The article presents the results of experimental study of the functioning of terminal and instrumental values as regulators of activity of children of the senior preschool age in preschool establishments. The manifestations of value regulation in the activity of preschool children, organized on the basis of the initiative of children, in particular in a plot role-playing game and other independent creative activity were explored. The rating of values in the free activity of senior preschool children is determined. It has been established that for children aged 6-7 the most effective were the following values: "happiness", "family", and such values-means as: "purposefulness", "creativity", "confidence", "independence". The manifestations of the regulatory action of rating values are described in the article.

Key words: *values, terminal values, instrumental values, value regulation, appropriation of values, child of the senior preschool age.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Привласнені дитиною цінності спрямовують розвиток її особистості. Включені у процес діяльності гуманістично орієнтовані суспільно значущі цінності детермінують мотивацію та сприяють виявленню дитиною позитивних особистісних якостей. Співвідносячи власні потреби і мотиви з усвідомленими й прийнятими цінностями соціуму, дошкільник вчиться висувати та реалізувати цілі у різних специфічно дитячих видах діяльності, керуючись своїми ціннісними уявленнями, що відповідає сучасним запитам суспільства до розвитку особистості як активного суб'єкта. Прояви ціннісного ставлення дошкільника до об'єктів та явищ навколишньої дійсності, до себе та інших людей яскраво виявляються у самодіяльній творчій сюжетно-рольовій грі. Коли дитина бере на себе ігрову роль, вона має діяти у відповідності з певними вимогами до своєї поведінки, відображеними у ціннісних уявленнях, нормах, правилах, які диктуються образом, втілюваним дитиною у грі. В умовах дошкільної освіти організація життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку, де першочергову роль відведено самодіяльній, творчій, ігровій діяльності дошкільників, вказує на оптимальний шлях становлення у дітей ціннісних орієнтацій як внутрішніх регуляторів активності. Специфічність процесу привласнення дошкільником цінностей передбачає також особливості прийняття і розвитку цінностей-цілей і цінностей-засобів (термінальних та інструментальних цінностей). Викладе вище обумовлює актуальність вивчення проявів регулятивної дії цінностей в діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Дослідження здійснюється у складі наукової теми „Становлення структури термінальних та інструментальних цінностей дітей дошкільного віку” (№ 0118U003094, 2018–2020 рр.) лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України.

Мета статті: аналіз та узагальнення результатів вивчення функціонування термінальних та інструментальних цінностей як регуляторів діяльності дітей старшого дошкільного віку у закладах дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу статті. Цінності як внутрішні рушійні сили особистості виявляють свою регулятивну роль у життєдіяльності людини. «Регулювання в широкому розумінні – це приведення чогось у відповідність із чимось зовні по відношенню до нього заданим» [К. Платонов, 1986, с. 236]. Психологічний зміст поняття регуляція розкривається зазвичай через саморегуляцію як свідому активність суб'єкта в напрямку корекції (гальмуванні чи активізації) людиною своїх рухів, дій, психічних станів, поведінки, особистісного саморозвитку (О. Конопкін, С. Максименко, С. Рубінштейн). Регулювання є процес, що зумовлює напрям дій і способи їх виконання.

Психічна регуляція довільної активності людини за О. Конопкіним, передбачає сформованість повноцінної структури саморегуляції та наявності у суб'єкта психічних засобів, необхідних для її успішної реалізації. Нормативна функціональна структура процесів психічної саморегуляції містить наступні компоненти: прийняття мети діяльності; визначення суб'єктивної моделі значимих умов – комплексу зовнішніх та внутрішніх умов активності, що враховуються під час вибору конкретної виконавської програми; вироблення самої програми безпосередньо виконавчих дій; вибір системи критеріїв досягнення суб'єктивно потрібного результату; здійснення контролю та оцінки досягнутих поточних та кінцевих результатів відносно прийнятих суб'єктом критеріїв успіху; визначення необхідності і характеру корекції самої системи регуляції. Така структура, за твердженням дослідника, є базовою для реалізації другого необхідного змістовно-психологічного складника регуляторного процесу. Його роль полягає в інформаційній підтримці саморегуляції засобами мотиваційних, емоційних, когнітивних, вольових, особистісно-сміслових та інших психічних феноменів. Останні

забезпечують відповідність процесу саморегуляції умовам і вимогам різних конкретних видів діяльності. [О. Конопкін, 2005].

Будь-який психічний процес чи явище, включене в активність суб'єкта, відіграє певну регулятивну роль в діяльності людини. Залежно від того, яка психічна підсистема виконує роль регулятора, виокремлюють відповідно мотиваційну регуляцію, емоційну регуляцію, вольову регуляцію, ціннісну регуляцію тощо. Різновидом свідомої регуляції є ціннісна регуляція, вона приймає участь в управлінні поведінкою людини та спрямована на забезпечення відповідності дій привласненим нею цінностям. У процесі ціннісної регуляції, за Д. Леонт'євим, відбувається узгодження суспільних та особистісних цінностей. Розуміння закономірностей ціннісної регуляції людини допомагає пояснити та спрогнозувати вибір нею того чи іншого напрямку та способів дій для реалізації мети діяльності.

Про цінності як регулятори активності особистості йдеться у дослідженнях К. Абульханової-Славської, М. Боришевського, С. Бубнової, Є. Головахи, З. Карпенко, Д. Леонт'єва, Т. Майстренко, Ю. Миславського, В. Моросанова, О. Музики, Н. Наумової, О. Осницького, Т. Піроженко, Н. Повякель, Н. Портницької, Г. Радчук, М. Яницького та ін. Регулююча дія цінностей, на думку Д. Леонт'єва, полягає у визначенні вектору діяльності, який не завершується конкретною досяжною метою, а веде за горизонт [Д. Леонт'єв, 2003]. Особливістю ціннісної регуляції активності особистості є те, що вона корегує не лише окремі дії та спрямовує їх на досягнення близьких цілей, а й підтримує людину в реалізації актів діяльності протягом тривалого часу на шляху досягнення бажаної мети, можливо навіть протягом усього життя. Привласнені людиною цінності як дієве регулятивне утворення визначає форму та умови реалізації спонукань, окреслює її цілі. Цінності орієнтують людину серед об'єктів природного і соціального світу, створюючи впорядковану, усвідомлювану й значущу картину; обумовлюють вибір з наявних альтернатив цілей та засобів, надання переваг деяким з них.

Це відкриває людині межі та дозволяє зберігати певну внутрішню послідовність власних дій, робить її поведінку раціональною.

У ціннісній регуляції розвитку особистості О. Музика виділяє два основних процеси: ціннісну регуляцію, в якій переважає зовнішня детермінація розвитку у вигляді суспільних цінностей (ранні етапи онтогенезу), та особистісно-ціннісну саморегуляцію, в якій переважає внутрішня детермінація розвитку, що спирається на особистісні цінності (зріла особистість) [О. Музика, 2008, с. 51].

Привласнення цінностей науковці описують як шлях інтеріоризації дитиною соціальних цінностей з їх подальшою трансформацією у особистісні цінності – регулятори індивідуальної поведінки. Однією з умов успішності цього процесу визначають усвідомлення дитиною певних об'єктів та явищ як суспільних цінностей. «Переймаючи від оточуючих людей погляд на щось як на цінність, гідну того, щоб на неї орієнтуватися в своїй поведінці і діяльності, людина може тим самим закладати в собі основи потреби, якої раніше у неї не було» [Б. Додонов, 1978, с. 12]. Для становлення особистісних цінностей саме лише «усвідомлення і позитивне ставлення до цінності є недостатнім, більш того вони, мабуть, навіть не є необхідними. Необхідною ж умовою цієї трансформації є практичне включення суб'єкта в колективну діяльність, спрямовану на реалізацію відповідної цінності» [Д. Леонтьєв, 2003, с. 208].

Науковцями теоретично визначено та експериментально підтверджено той факт, що психічна регуляція найбільш повно розгортається в діяльності людини, спрямованої на реалізацію самостійно визначених, творчих цілей, пов'язаних з її суб'єктивно значимими цінностями. Натомість репродуктивна, одноманітна діяльність веде до згортання процесів саморегуляції і зосередження на виконанні дій (М. Боришевський, О. Конопкін, О. Музика, Н. Портницька).

Отже, регулятивна дія цінностей виявляється у тих видах діяльності, що мають винятковий вплив на розвиток особистості. У дошкільному віці

важливого значення для дитини набувають специфічно дитячі види діяльності – ігрова, предметно-практична, образотворча, пізнавальна, спілкування, у яких відображується її суб'єктна активність.

Провідну роль у становленні особистості дошкільника, за беззаперечним твердженням класиків та сучасних дослідників дитячої психології, посідає самодіяльна творча сюжетно-рольова гра. Вона створює найкращі умови для здійснення дитиною ціннісної регуляції своїх дій, оскільки максимально відповідає необхідним для цього вимогам. Зокрема, сюжетно-рольова гра виникає та розгортається через безпосереднє але надзвичайно потужне бажання дошкільника грати. Її результатом є задоволення, яке малюк отримує у процесі взаємодії з однолітками. Відтак, діти самостійно створюють ігровий задум; продумують сюжет гри; визначають та розподіляють між собою ролі; добирають потрібні іграшки й виготовляють необхідні для гри атрибути; спілкуються між собою, обговорюючи важливі аспекти гри; окреслюють правила та дотримуються їх самі; контролюють виконання правил усіма учасниками гри – таким чином набувають навичок ініціативних самостійних дій. Реалізуючи ігровий задум, дошкільник не просто відтворює як копію те, що він бачив чи чув від дорослих, а творчо перетворює пережиті враження, комбінує їх, передає своє ставлення до зображуваного. Діти, що грають, за словами Л. Виготського, являють приклади справжньої творчості.

Під час ігрової діяльності усі дії дитини орієнтовані насамперед на пошук способів виконання ролі, дотримання правил, процес розгортання сюжету гри, взаємодії з однолітками, а не на безпосередній результат, що підвищує її здатність до регуляції поведінки. Беручи на себе ігрову роль, дитина, відповідно, приймає певну модель поведінки та взаємин дорослої людини, образ якої втілює у грі. Зразок дій, визначений роллю, стає для дошкільника еталоном (Д. Ельконін) для власної поведінки та контролю його виконання протягом гри. Оскільки сюжетно-рольова гра дошкільників є діяльністю колективною, то для досягнення спільної мети вона вимагає

будувати ігрові та реальні стосунки між її учасниками на основі ціннісної взаємодії, а саме: налагоджувати, радіти, підтримувати, скеровувати, спрямовувати, захищати, збагачувати, відшукувати, співпереживати. (К. Карасьова).

Таким чином, вивчення та аналіз дитячої активності в процесі самостійної творчої діяльності старших дошкільників дає можливість охарактеризувати рівні прояву регулятивної дії термінальних та інструментальних цінностей дітей в умовах закладів дошкільної освіти.

У експерименті взяли участь діти старшого дошкільного віку, які відвідували одну групу закладу дошкільної освіти міста Києва. Наше дослідження продовжує наукові пошуки, здійснювані останніми роками у лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України з проблеми становлення ціннісних орієнтацій дітей, тому для розв'язання поставлених завдань використовувався як апробований раніше інструментарій, так і розроблений новий [1; 3]. Вивчення регулятивної дії термінальних й інструментальних цінностей старших дошкільників відбувалося в процесі спостереження діяльності, організованої дітьми з власної ініціативи, зокрема під час сюжетно-рольової гри та іншої самостійної творчої діяльності (малювання, конструювання). В процесі спостереження відзначалися факти, що підтверджували регулятивну дію цінностей, коли останні виявлялися, орієнтували та скеровували дії дитини протягом діяльності. Поведінка дитини аналізувалася за показниками, що свідчили про здатність старшого дошкільника ініціювати дії, умотивовані цінністю; послідовно їх реалізувати та долати труднощі на шляху здійснення цих дій. Визначалося три ступеня прояву кожного показника з відповідним оцінюванням у балах від 1 до 3 [1]. Дані, одержані в процесі спостережень доповнювалися результатами досліджень за іншими методиками: «Експрес-діагностика сфери ціннісних орієнтацій дошкільника», «Діагностика рівнів сформованості творчої уяви дитини старшого дошкільного віку в

зображувальній та мовленнєвій діяльності», «Портрет дитини у трьох вимірах», анкетною для батьків.

Проведений кількісний та якісний аналіз експериментальних даних дозволив з'ясувати наступне.

Із загальної вибірки респондентів 65% дітей брали участь у самодіяльних творчих сюжетно-рольових іграх: ініціювали гру та організовували її за певним сюжетом; спрямовували його на досягнення спільного результату; приєднувалися до гри за визначеним сюжетом; розподіляли ролі серед усіх дітей; самостійно їх обирали, спираючись на власний досвід; або виконували ролі, запропоновані іншими учасниками гри. 35% старших дошкільників взагалі не приймали участь у самодіяльних творчих сюжетно-рольових іграх. Вільний час вони присвячували індивідуальним іграм з будівельним конструктором «Лего», малюванню, розгляданню журналів, книг, режисерським іграм. З них 9% дітей з інтересом спостерігали за сюжетно-рольовою грою однолітків, але у спільну гру не включалися. 18% досліджуваних на пропозицію погратися в улюблену гру в ігровому куточку обирали рухливі ігри: хованки, доганялки, настільно-друковані ігри, відмовляючись від творчих сюжетно-рольових ігор. Такий стан, перш за все, пояснюється невмінням дітей налагоджувати ігрову взаємодію з однолітками, через що у них не виникає бажання грати з ними разом. По-друге, потреба старших дошкільників бути на висоті вимог дорослих, які вимагають від них «поводитися як майбутній школяр, займатися важливими справами, а не гратися», знецінюючи таким чином в очах дітей самодіяльну творчу гру, призводить до відмови дітей від неї та надання переваг іншим, «більш серйозним» іграм з правилами.

Старші дошкільники ініціювали творчі сюжетно-рольові ігри за такими сюжетами: лікарня, пожежники, рятувальники, будівництво, модельєри, бейдблейди, сім'я, кицьчин дім та ін. та послідовно розвивали означені теми в образах, діях, відносинах з партнерами по грі. Основним змістом ігор було виконання дітьми типових дій з предметами, визначених взятими на себе

ролями, та відтворення характерного для них ставлення до партнера по грі та до самої ролі.

Приймаючи певну роль дитина поставала перед необхідністю віднайти і виділити з дійсності саме ті дії, взаємини, ставлення до предметів та людей, які б поєднуючись, найбільш реалістично передавали у грі зображуваний дитиною образ. Відповідно, кожна роль містила у собі відомі правила діяння, які формувалися як дії, визначені роллю. Поряд із цим, у окреслених роллю ігрових діях діти активно виявляли ціннісне ставлення до себе, інших людей, природного та рукотворного світу. Під час взаємодії з однолітками в процесі реалізації ігрових ролей дошкільники демонстрували дієвість привласнених цінностей. Дії, вмотивовані цінностями, закріплювалися в якості невід'ємних характерних ознак поведінки виконавця певної ролі. Занурившись у роль, діти демонстрували достатньо високі рівні прояву регулятивної дії відповідних цінностей. Так, зокрема, цінність «співпереживання» була рольовою характеристикою лікаря, мами, а «цілеспрямованість», «впевненість», «сміливість» і «наполегливість» стали головною рисою у ролях рятувальника, пожежника, будівельника.

Результати спостереження за дітьми в процесі їх самостійної творчої діяльності демонструють різні ступені прояву регулятивної дії термінальних та інструментальних цінностей. Отримані дані представлено в таблиці.

Таблиця

Регулятивна дія цінностей у самостійній діяльності дітей старшого дошкільного віку

Цінності	Середнє значення бальних оцінок (від 1 до 3)	Рейтинг цінностей
Щастя	2,6	1
Сім'я	2,5	2
Цілеспрямованість	2,4	3
Творчість	2,3	4
Впевненість	2,3	4
Самостійність	2,3	4
Зовнішня краса людини	2,3	4
Краса природи	2,2	5
Наполегливість	2,1	6
Сміливість	2,1	6

Краса техніки	2,1	6
Здоров'я	2,0	7
Дружба	1,9	8
Допитливість	1,9	8
Співпереживання	1,9	8
Краса мистецтва	1,7	9
Гроші	1,2	10

З наведених у таблиці даних можна зробити висновок про те, що у старшому дошкільному віці цінності починають виконувати свою регулятивну роль у самостійній діяльності дітей. Ступінь впливу цінностей на дитячу діяльність за середнім значенням бальних оцінок варіюється від 1,2 («гроші») до 2,6 («щастя») при максимальній оцінці 3 бали. Найбільш дієвими в рейтингу цінностей визначилися такі, як «щастя», «сім'я», «цілеспрямованість», «творчість», «впевненість», «самостійність». Другу групу утворили цінності: «зовнішня краса людини», «краса природи», «наполегливість», «сміливість», «краса техніки», «здоров'я». Найменшим чином на діяльність дітей впливали наступні цінності: «дружба», «допитливість», «співпереживання», «краса мистецтва», «гроші».

Розглянемо більш докладно прояви регулятивної дії рейтингових цінностей, що утворили, відповідно, першу групу. Вплив даних цінностей на регуляцію дій дітей під час самостійної діяльності, виявився вищим порівняно з іншими цінностями, про що свідчать результати оцінювання – середні значення бальних оцінок цінностей першої групи знаходяться в діапазоні 2,6–2,3 бали.

На першому місці в рейтингу дієвих цінностей старших дошкільників знаходиться «щастя» (сер. зн. 2,6). Така позиція, на нашу думку, є закономірною, оскільки регулятивна дія цінності виявлялася в діяльності, найбільш бажаній для дітей, самостійно організованій та керованій ними. У процесі розгортання творчої сюжетно-рольової гри рольова активність дітей мала позитивний характер, приносила їм задоволення, спрямовувалася на партнерів по грі та досягнення спільного результату. Оскільки уявлення про «щастя» для багатьох дітей пов'язувалися з можливістю гратися з друзями,

малювати, будувати тощо, то прагнення займатися улюбленою справою, бути учасником колективної гри, певним чином, організовувало дії дитини, підпорядковувало їх правилам, окресленими прийнятими ролями.

Близьку до першої позиції з огляду дієвого впливу на регуляцію дитячої поведінки займає термінальна цінність «сім'я» (сер. зн. 2,5). Серед обстежених дошкільників вона є найбільш значимою і достатньо знаною цінністю. У 65 % дітей сюжети малюнків «самого головного і важливого у житті» відтворювали сімейні стосунки. Малюки зображували усіх членів сім'ї разом, в процесі спільної праці, під час відпочинку в дружній радісній атмосфері. У спільних іграх у «сім'ю» характерними ціннісними проявами гравців були піклування про її членів, підтримка і допомога у різних справах, спроби обговорювати і разом приймати рішення у спірних питаннях.

Третю сходинку в рейтингу дієвих цінностей посідає «цілеспрямованість» (сер. зн. 2,4). Серед інструментальних цінностей вона має найвагомійший вплив на дитячу поведінку. Достатній рівень прояву цілеспрямованості в ігровій діяльності допомагав старшим дошкільникам послідовно виконувати прийняті ролі та спрямовувати їх на здійснення сюжету гри. Під час художньої та конструктивної діяльності, ініційованої самими дітьми, вони намагалися самостійно реалізувати задум, послідовно просувалися до поставленої мети, не полишали справу, а, якщо відволікалися, то згодом поверталися і продовжували діяти, та отримували бажаний результат. В ході аналізу експериментальних даних з'ясувалося, що будучи найбільш дієвою серед інструментальних цінностей «цілеспрямованість» залишається найменш значимою та найменш знаною цінністю для дітей.

Регулятивна дія «творчості» (сер. зн. 2,3) виявлялася в сюжетно-рольових іграх дітей через наповнення спільних сюжетів новими сюжетними лініями та ролями, що робило їх цікавими, змістовними та довготривалими. Під час малювання і конструювання ознаками творчій дій дітей були зображення предметів та побудова об'єктів з різноманітними деталями,

широке використання кольорової гама та форм, створення декількох об'єктів та об'єднання їх в один спільний сюжет. Слід зазначити, що творча діяльність для дітей є вкрай важливою і знаходиться на третьому місці за рівнем значущості серед інших цінностей. Діти потребують вільного часу для улюблених ігор, свободи у виборі видів діяльності, матеріалів та способів реалізації своїх задумів.

Старші дошкільники виявляли «впевненість» (сер. зн. 2,3), коли ініціювали рольову поведінку в іграх, дотримувалися правил та погоджували свої дії з іншими учасниками. З дією означеної цінності тісно пов'язані прояви дитиною «самостійності» (сер. зн. 2,3). Регулятивна дія цінності виявлялася у грі, коли діти обирали і визначали зміст ролей, в яких демонстрували самостійність та відповідальність за дії інших учасників гри. Говорити про прояви дітьми «впевненості» та «самостійності» було можливо, коли вони самі обирали види діяльності, якими будуть займатися, шляхи реалізації поставлених цілей, здійснювали контроль свого просування до мети.

Висновки і перспективи наукових пошуків. Результати проведеного дослідження дозволяють говорити про те, що в старшому дошкільному віці привласнені цінності починають регулювати цілеспрямовані дії дитини, включеної у діяльність. Підтверджено, що самостійна творча діяльність дошкільників (гра, або інша самостійна дитяча діяльність) створює сприятливі умови для проявів дітьми ціннісної регуляції. Зокрема, в самодіяльній творчій сюжетно-рольовій грі в процесі виконання ігрових ролей діти будували взаємодію з гравцями, керуючись цінностями самостійно та за підтримкою інших співучасників гри. Встановлено різний ступінь дієвості термінальних та інструментальних цінностей старших дошкільників у самостійній діяльності. Відзначено також нерівномірність сформованості у структурі ціннісних орієнтацій досліджуваних дітей ціннісних уявлень, ціннісних ставлень та ціннісних дій. Особливо відчутна різниця між дієвими проявами рейтингових інструментальних цінностей та

наявним рівнем обізнаності і значимості їх для дошкільників. У подальшому плануємо представити особливості прийняття і розвитку у дітей цінностей-цілей та цінностей-засобів як ефективних регуляторів дитячої активності.

Література

1. Дитина у сучасному соціопросторі : навч. посіб. /Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, І.М. Біла [та ін.] ; за ред. Т.О. Піроженко. Київ – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 272 с.
2. Соловійова Л.І. Цінності дитини: шляхи привласнення в дошкільному віці. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / [гол. ред. С. Д. Максименко]. Харків : КЦ ФОР Іванової М. А., 2018. Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. Вип. 14. С. 262–276.*
3. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі : навч.-метод. посіб. /Т.О. Піроженко, Л.І. Соловійова та ін.; [за ред. Т.О. Піроженко]. Київ : Видавничий дім „Слово”, 2016. 248 с.

References

1. Pirozhenko, T.O., Ladyvir, S.O., Bila, I.M. et. al. (2014). *Dytyna u suchasnomu sotsioprostori [A child in modern social space]*. T.O. Pirozhenko (Ed.). Kyiv – Kirovohrad: Imeks-LTD. 272 s. [in Ukrainian].
2. Soloviova, L.I. (2018). *Cinnosti dy`ty`ny`: shlyaxy` pry`vlasnennya v doshkil`nomu vici*. [The values of a child: the ways of acquiring in preschool age]. S.D. Maksymenko (Ed.). *Aktual'ni problemy psykhohohiyi – Actual problems of psychology : Collection of scientific works of the H.S. Kostyuk Institute of Psychology NAPS of Ukraine*. (Vols. IV, issue 14), (pp. 262–276). Kharkov: KCz FOP Ivanovoyi M.A. [in Ukrainian].
3. Pirozhenko, T.O, Soloviova, L.I. et.al. (2016). *Tsinnisni oriyentatsiyi dytyny u doroslomu sviti [Values of the child in the adult world]*. T.O. Pirozhenko (Ed.). Kyiv : Vy`davny`chy`j Dim «Slovo». 248 s. [in Ukrainian].